

S3E4. Knud den Hellige: Vikingetidens helligste taber

Jeanette: En ophidset folkemængde har samlet sig i en væbnet ring om Sankt Albani Kirke i Odense. Året er 1086. Inde i kirken har den sidste vikingekonge barrikaderet sig: Knud den Hellige. Han står midt i kirkerummet med sværdet, løftet og med sine mest trofaste krigere samlet omkring sig. Det er krigsvante mænd, som hellere vil dø i kamp for deres konge end at overleve ved at vende ham ryggen. Ingen har rigtig modet til at bryde døren ind til kirken og derved spotte Guds hus. Men da en mand indleder med at hugge løs på døren, følger resten af pøbelen efter. Den første af kongens krigere hugges ned, da han forsvarer indgangen. Den ophidsede mængde farer med hævede våben direkte mod kongen. Men selv om blodbadet rykker tættere og tættere på, viser Knud ingen tegn på frygt. Historien har altid været en skrøbelig størrelse, og den defineres af den, som skriver den. Det vil sige, at ofte er historien skrevet af ganske få mennesker. Ofte er det mænd, som har siddet og skrevet den ned på befaling fra en konge, en kejser eller mænd med magt. Ja, man kan sige, at det er sejrherren, som skriver historien. Og på den måde, kan historien også bruges til egen vinding. For man kan forherlige sig selv i denne fortælling, som ikke altid bygger på fakta, men som bygger på den antagelse, at historien kan vise en hersker i et særligt fint lys. Alle vil gerne huskes for noget godt, for noget magtfuldt, som om, at de gjorde en kæmpeforskel.

Jeanette: Historikeren E. H. Carr skrev: "Study the historian, before you begin to study the facts." Før du studerer historien, skal du studere historikerne. Eller i dette tilfælde ofte dem, der sidder som chefer for historikerne. For det er jo sådan, at dem, der har skrevet disse kilder ned, som belyser noget af vores tidligste historie, ikke altid selv har kunnet bestemme, hvilken agenda de skulle skrive under. Sådan er det også i dag. Folk fortolker historien forskelligt og har udlægninger af historien, som slet ikke harmonerer, hvis man læser den ene og den anden side. Velkommen til Varbergs Danmarkshistorier. Mit navn er Jeanette Varberg. Jeg er museumsinspektør, arkæolog og forfatter. Og i denne podcast vil jeg sammen med nogle af Danmarks dygtigste historikere, arkæologer og eksperter fortælle om de mest fascinerende ting i danmarkshistorien, som du skal kende for at forstå det samfund, som du lever i dag. Og denne sæson kommer til at handle om vikinger. Nu skal det handle om dengang, vi i Danmark gik fra vikingetid til middelalder. Lyt med og hør om den sidste vikingekonges forsøg på at generobre England. En erobring, som ikke gik helt som planlagt. Det skal jeg i dag snakke med dig om, Mads Runge. Du er Forsknings- og centerleder ved Odense Bys Museer, og du ved en

masse om overgangen fra vikingetid til middelalder. Og så mener du, at vikingetiden sluttede lige midt i Odense. Og som gammel Odensepige, kan jeg kun give dig ret. Velkommen til.

Mads: Tak skal du have.

Jeanette: Den engelske munk, Elnoth, skriver i sin krønike om Knud i 1120'erne: "Han strålede som en karfunkel mellem kostelige ædelstene. Thi hos ham voksede retsind og visdom sammen med ungdommens skønhed og ynde. Han var fyrig af sind, havde et kongeligt ydre og livfulde øjne. Han var våben-djærv og karakterfast. Og hans ånds dygtighed lagde sig for dagen i hans tales skønhed." Det her er en præsentation af Knud den Hellige. Og der lægges jo ikke fingre imellem. Men hvem var han?

Mads: I beskrivelsen der beskrives han jo i hvert fald som en meget from og utrolig dygtig mand, der mestrer det meste. Det er jo så den udlægning, som Elnoth giver. Hvis man går lidt mere dybt ned i kilderne, kan man tale om, at Knud dels var en kriger. Elnoth nævner lidt, at han kunne nogle af de ting. Han var viking. Han var selv med på vikingetogter til England. Han var en mand, der også var god til at indføre statsadministrationen i Danmark. Så han var en mand, der kunne mange ting. Og så havde han selvfølgelig også nogle alliancer med kirken og prøvede på den måde at gøre sig from der. Så han var nok en sammensat person, kan man sige.

Jeanette: Hvad er det for et Danmark, han vokser op i? For jeg indleder jo med at sige, at vi er lige på overgangen mellem vikingetid og middelalder. Men hvad var Danmark for et land på dette tidspunkt?

Mads: Danmark var jo et relativt stort rige, men var også på efterdønningerne af dette meget store Nordsøimperium, som prægede vikingetiden, hvor man havde Danmark, dele af Norge, Skåne og meget store dele af England. De dele var nu ved at falde fra hinanden, og Danmark var måske ved at blive marginaliseret en smule. Blive mindre i hvert fald. Og der var det helt klart, at Knuds ambition var at genskabe dette store Nordsøimperium. Gøre Danmark stort igen.

Jeanette: Han har på en eller anden måde været ked af, at landene de faldt fra, og prøvet at kæmpe sig tilbage.

Mads: Der er ingen tvivl om, at der i denne periode er foregået en magtkamp. Hans bror, Harald Hén, var en mere forsigtig person. Han var konge før Knud og var mere en mand, der ville prøve at konsolidere indadtil og få lidt ro på det hele. Hvorimod Knud var en af drømmerne, der ville ud at genskabe dette meget store rige. Det var hans ambition.

Jeanette: Hvis man går tilbage i kilderne, kan man se, at Knud måske ikke har haft en helt nem barndom. Han er jo søn af Svend Estridsen. Og Svend Estridsen er jo kendt for, at han først ikke måtte gifte sig med Gunhild, en svensk kvinde, og truede med at brænde Hamborg ned. De løste det ved, at han ikke giftede sig igen, men til gengæld havde et hav af friller. Og Elnoth nævner jo også mindst fem kvindenavne, der kunne være Knuds mor. Men ingen vidste det rigtig. Hvordan har det været? I kilderne kan man tælle sig frem til, at han har haft omkring 18 børn. Altså, han har haft minimum 17 søskende, der var anerkendte. Og så kan man kun gisne om, hvor mange der har været, der ikke er blevet det. Hvordan har det været at vokse op som barn der?

Mads: Det er jo, det er jo svært at spå om. Og kilderne er måske ikke helt fyldestgørende der. Men der er ingen tvivl om, at det nok er noget, der har krævet, at man har positioneret sig, også indadtil. Og det er måske det, man oplever, når han senere hen også kæmper med sine søskende om, hvem det er, der skal være Danmarks konge.

Jeanette: For der var ikke rigtig arvekongedømme på dette tidspunkt. Det var ikke nødvendigvis den ældste søn, der overtog det.

Mads: Det var jo noget, der blev afgjort blandt andet mellem stormændene. Og der var en kamp, da kongedømmet skulle afgøres mellem ham og hans brødre på Isøre, hvor man mødtes i stortinget og afgjorde, hvem der skulle være konge.

Jeanette: Isøre? Nu er jeg jo fynbo, der bor i Jylland og nogle gange er i København... Vi er på Nordsjælland, ikke?

Mads: Jo.

Mads: Der var et ting der, hvor man skulle afgøre tingene. Og stormændene valgte så meget imod Knuds vilje, selvfølgelig, hans bror Harald Hén. Harald Hén var mere den bløde type. Hén betyder endda sådan en blød hvæssesten. Han var mere den bløde type. Han var mere den, der kunne samle tingene og måske gøre, at stormændene mere kunne agere, som de hidtil havde gjort. Det gjorde Knud pissesur, og han tog af sted.

Jeanette: Men der var det måske også i dette opbrud i slutningen af vikingetiden, hvor krigen havde fyldt så meget, nogle bønder, der var ved at være trætte af hele tiden at skulle levere sønner til det ene og det andet, som måske var lidt mere til den bløde bror.

Mads: Det er der ingen tvivl om. Knud har som sagt ambitionen og kommer så efter Harald Héns død til magten.

Jeanette: Hvordan foregår det så? Går han frivilligt fra magten eller hvordan?

Mads: Hans bror, Harald, dør fire år inde i sin regeringsperiode, og Knud kommer ind.

Jeanette: Ved man, hvad han dør af? Ikke rigtig?

Mads: Nej.

Jeanette: Okay. Det kunne ellers være spændende at høre, om han fik lidt for meget gift af nogle ting eller sådan noget. Men det er kun i England, man kører den...

Mads: Om Knud har haft en rolle i det, kan man ikke sige hundrede procent sikkert. Det har der været gisninger om, men i hvert fald kommer Knud efter Haralds død tromlende tilbage og får sat sig på kongemagten.

Jeanette: Jeg har nok set for meget Game of Thrones. Det er nok en skade derfra. Men man kan ikke lade være med at tænke på, at når der er så mange børn, og der er så meget at kæmpe om, har det været et giftigt miljø.

Mads: Jamen, det har det da været. Som sagt har man skullet positionere sig med alliancer med den ene og den anden den tredje for hele tiden at være den, der stod forrest i køen. Det har været et giftigt miljø. Det er der ingen tvivl om.

Jeanette: Men han bliver konge.

Mads: Ja, og markerer sig som en meget markant konge, der blandt andet på mange måder indfører, hvad man kan kalde en statsadministration. Altså han pålægger nogle skatter, hvis man kan sige det sådan om datiden. Han er også en hård konge, som vil nogle ting, og som altså har disse ambitioner om at genindtage Nordsøimperiet. Og der er ingen tvivl om, at der er mange, der ikke er enige i det, og mange, der syntes det er hårdt. Det gælder måske stormændene, men det gælder også bønderne, som du inde på, som jo virkelig bliver beskattet rigtig hårdt. Så der er bestemt noget uro omkring Knud på den måde.

Jeanette: Hvis vi skal prøve at tegne et billede af, hvordan det var at være konge på dette tidspunkt, sidder han så et sted og regerer, eller rejser han rundt? Eller hvordan får han egentlig opbakning til at fastholde magten?

Mads: Nej, på dette tidspunkt var man en rejsende konge. Man havde kongsgårde rundt omkring i landet, og det var vigtigt hele tiden at være rundt dér, antagelig for at lave disse alliancer og vise sig in persona de steder. For at sige: Nu er det altså mig, der er kongen. Folk vidste det jo ikke nødvendigvis, hvis man sad langt fra. Så han rejste rundt og havde kongsgårde i Odense, i Nordjylland og mange forskellige steder i sit rige.

Jeanette: Han bliver jo egentlig også gift på et tidspunkt?

Mads: Han bliver gift med en normannisk prinsesse, Edel.

Jeanette: Det er jo strategisk ægteskab.

Mads: Det er helt klart strategisk. Dels er der en række ting, han skal manifestere indtil i forhold til stormænd og de lokale og så videre. Men det er jo også på den internationale scene, hvor Danmark jo er involveret i en række alliancer og krige og så videre og hele tiden skal manifestere sig. Så ja, ægteskabet er også en alliance.

Jeanette: Så han får en ung, smuk kvinde op til sig. Eller vi ved jo ikke, hvordan hun har set ud, men man kan jo gisne. Så det, vi ser, er egentlig, at han jo sådan set agerer klogt nok i forhold til at positionere sig for at tage nogle af de gamle landområder.

Mads: Han har da været strategisk velfunderet. Det er der ingen tvivl om. Og han vidste, hvad han gjorde, og har altså haft den der ambition om at komme ud og genskabe Nordsøimperiet. Det har været hans mål, må man regne med, og det er det, han ligesom har ageret efter. Også i forhold til disse internationale alliancer.

Jeanette: Ja, og han tager skat, og han rejser rundt. Så på en eller anden måde går det jo meget godt for Knud.

Mads: Jamen, det går meget godt. Men så er denne ambition om at genindtage England ligesom dér, hvor filmen knækker.

Jeanette: Men allerede før Knud blev konge, fik han jo sådan en uddannelse i hvert fald at være hærleder. Han er han en hærdet kriger, allerede før han blev konge. Og en af årsagerne er jo, at han er på flere togter i sin ungdom, til England. England betyder åbenbart rigtig meget for den unge Knud. Hvad er det første togt, han er på?

Mads: Først er han afsted som ganske ung og skal helt klart lære dette med at være på et togt, være kriger, kunne sejle osv. Lære, hvordan disse ting foregår. Så det er nok, kan man sige, et meget praktisk forløb, hvor han har sin onkel med og nogle ældre vikinger omkring sig, som kan lære ham det med at kæmpe og i det hele taget begå sig i de genrer, kan man sige.

Jeanette: Så han er simpelthen i lære som krigerkonge?

Mads: Ja, det kan man sige.

Jeanette: Og første gang er han afsted mere eller mindre som menig, eller?

Mads: Han har i hvert fald ikke haft en ledende rolle. Om man har haft en særbehandling qua sin status, det ved vi jo ikke. Men han skulle i hvert fald lære at kæmpe og slås. Og det har han altså kunnet. Han har været med i frontlinjen, må vi regne med.

Jeanette: Og han har syntes om det, ikke? Han kunne lide det?

Mads: Det er jo også sådan, han bliver beskrevet i flere kilder: som en kriger. Altså en sej gut. Så han har antagelig kunne lide det. Han har været med på den der.

Jeanette: Og han har ikke rigtig kunne slippe tanken om, at danskerne skulle afgive England.

Mads: Nej, han kender jo historierne om, at Danmark har haft dette store rige. Han kender også til de rigdomme, der er i England. Det har han jo antagelig stiftet bekendtskab med ved selvsyn, når han har været der og kæmpet derovre. Så nej, han kan ikke slippe det og har ambitionen om at vende tilbage og generobre England.

Jeanette: Og han gør jo et forsøg, før han bliver konge, hvor han tager afsted. Kan du fortælle om, hvad det er for en tur?

Mads: Så er han afsted og får samlet en flåde med 200 skibe eller noget i den størrelsesorden og prøver at generobre England. Men det lykkedes altså ikke. Han bliver slået tilbage. Det, man skal tænke på, er, at da vikingerne startede deres Englandstogter helt tilbage i slutningen af 700-tallet, var man fra engelsk side slet ikke beredt på disse ting. Man havde ikke et samlet rige. Man havde ikke en samlet hær. Det var meget let for vikingerne at komme til, men efterhånden får man etableret en ordentlig hær i England. En meget stærk hær. Og der bliver det altså meget sværere for danskerne - eller for vikingerne generelt set - til sidst.

Jeanette: Så de 200 skibe, som han kom over med, har i starten af vikingetiden været en formidabel hær?

Mads: Ja. Men nu er de nu de underlegne, simpelthen.

Jeanette: Og hvad får Knud så ud af den tur?

Mads: Jamen, jeg tror helt sikkert, at han finder ud af, at hvis han skal generobre England, og det har han stadig ambitioner om, så skal han altså sammen noget med en meget større slagstyrke. Han skal samle en meget større flåde.

Jeanette: Så der begynder han at lægge en plan?

Mads: Der lægger han en plan, og det er så den, han prøver at folde ud, når vi kommer hen i 1085.

Jeanette: Ja, for nu er han blevet konge. Han er blevet gift med den rigtige prinsesse, så han har kontakterne nede i Europa i orden, og han har taget skat af sine folk, han har sparet sammen.

Mads: Han er klar, og det man hører om er, at han har samlet en flåde på op mod tusind skibe og måske endda har lovning på at få yderligere 600 fra sin svigerfar nede i Flandern til at komme og bakke op omkring dette. Og så har man jo virkelig en massiv flåde, man kan sende af sted.

Jeanette: Men har han overhovedet nogen allierede i England på dette tidspunkt?

Mads: Han var uden venner i England, så han kom udefra og skulle klare det hele selv.

Jeanette: Man var simpelthen trætte af krig, og man var trætte af, at der hele tiden kom nogen og ville overtage tronen. Der er en engelsk historiker, der engang har sagt om bønderne, at udsigten til oksens bagdel, når man pløjede markerne, var den samme, uanset hvem der var konge og hersker.

Mads: Det er kloge ord.

Jeanette: Og efter vikingetiden, hvor den ene krig efter den anden har høvlet ind over jordene, er man blevet træt.

Mads: Ja, det er der ingen tvivl om. De har været hårdt ramt.

Jeanette: Lige bortset fra Knud. Han samler denne store leding. Hvor er det, de samles?

Mads: De samles oppe ved Limfjorden og ligger klar der i flere måneder i 1085. Turen bliver aflyst.

Jeanette: Ved vi egentlig, hvorfor den blev aflyst?

Mads: Knud havde været presset fra flere sider, bl.a. har Danmark formentlig været truet fra sydsiden, og der har måske været behov for at rette fokus mod det. Og derfor kan han ikke rette fokus mod flåden oppe ved Limfjorden alligevel.

Jeanette: Var der nogen, der havde luret hans planer og taget det som en chance for at angribe hans grænser?

Mads: Venderne havde antagelig luret den og prøvede at erobre Danmark, dernede fra syd.

Jeanette: Det er altså hårdt at være krigerkonge på dette tidspunkt. Der er mange fjender rundt omkring. Hvad sker der så i 1086?

Mads: I 1086 har man igen samlet denne store flåde og denne hær, som jo egentlig er bønder i deres virke. Og de har ligget der ved Limfjorden i flere måneder og venter bare på, at Knud kommer og kan sende dem af sted. Men Knud er altså optaget mod syd. Da han endelig kommer derop, sidst på foråret og hen mod sommeren, er soldaterne/bønderne blevet så skidesure på ham, at der opstår et oprør, og han bliver forfulgt ned gennem Jylland. Han bliver forfulgt helt ned til Slesvig, som var dansk på dette tidspunkt, og videre til Odense, hvor han altså i første omgang flygter ind i den kongsgård, der har været der. Og sidenhen da han også bliver truet dér, flygter han ind i den nærliggende Albani Kirke, som ligger ved siden af kongsgården, hvor han tror, han er i sikkerhed.

Jeanette: Og så er vi tilbage ved starten. Det, jeg læste op i begyndelsen af denne podcast. For Elnoth, der sidder og skriver denne beretning om Knud ned, skriver, hvad der sker i kirken i sekunderne efter, at oprørerne bryder kirkedøren ind: "Mens den her-

lige konge vendte bryst og åsyn mod alteret, slyngede en af de ugudelige skarer et spyd ind gennem vinduet, gennemborede hans side og væddede Det Hellige Hus med hans blod. Men skønt han var såret til døden, glemte han ikke Kristus, men omfavnede sin broder Benedikt, der som hans kampfælle stod ved hans side, medtaget af mange sår, og gav ham fredskys. Med armene udstrakt som et kors lagde han sig derpå ned på gulvet foran Det Hellige Alter, mens blodstrømmen væltede ud af såret i siden, og så længe han endnu havde mæle, påkaldte han Jesus og befalede Skaberen sin ånd. Og endelig forlod han sit dyrebare jordiske legeme." Fantastisk skrevet. Men hvad skete der egentlig i Albani Kirke i Odense i 1086?

Mads: Ja, vi ved det jo af gode grunde ikke helt præcist. Men historien har flere varianter, om man så må sige. Elnoths beskrivelse er den, du lige læste op der. Men når man går ind og kigger på skelettet, som jo altså stadig findes - antropologerne har været inde og analysere det - og når man kigger på andre skriftlige kilder, så kommer der en lidt anden historie.

Jeanette: Jeg kan jo huske, at jeg som børnehavenbarn med sådan en lille rød taske på ryggen i 80'ernes Odense kom ind i Sankt Knuds Kirke og kom ned i krypten og stod og så på hans knogler, som lå i en meget fin montre allerede dengang. For vi er jo så heldige, at vi både har en skriftlig kilde, der beskriver, hvad der sker inde i kirken, men vi har også de rigtige knogler. Og som arkæolog er det jo helt fantastisk, at vi har dem. Og det er hans knogler, vi har?

Mads: Ja, det er man ret sikker på. Der er lavet forskellige kulstof 14-dateringer dels af knoglerne, dels af skrinet, som han ligger i. Han ligger i et meget pragtfuldt, meget flot skrin. Så det er man sikre på: Det er ham.

Jeanette: Det er jo helt vildt.

Mads: Det er fuldstændig vildt. Der ingen tvivl om, at han ligger dér og ved siden af ligger skelettet af hans bror Benedict i øvrigt i et tilsvarende skrin. Og de fantastiske tekstiler, som også er knyttet til, er jo nationale klenodier, der bare ligger dernede i krypten i domkirken i Odense.

Jeanette: Allerede dengang kunne jeg mærke storheden i rummet, da jeg var ganske lille. Men det har altid, syntes jeg, været ekstremt fascinerende, at man lige pludselig har resterne af individerne så tæt på. For som Elnoth også skriver her, gav han et fredskys til sin bror Benedict. Og nu ligger de der stadigvæk den dag i dag. Man kan stadig gå ned og se dem, kan man ikke det?

Mads: Man kan gå ned og se dem. Og de ligger dernede i dette meget stemningsfulde rum i meget, flotte træskrin. I dag er de uden så mange forgyldte beklædninger på, men i datiden har de været beklædt med forgyldte bibelske figurer og andet. Så det har altså været fremragende, strålende skrin, som virkelig har vækket opsigt. Og der ingen tvivl om, at i middelalderen har det været et valfartsmål at komme ned og se Danmarks første royale helgen, Knud den Hellige, som ligger hernede.

Jeanette: Men når vi sådan tager alt det glimmer og fernis af og går ned på knoglerne... Det er jo der, hvor den rigtig gode historie ligger.

Mads: Det er der den rigtig god historie ligger, og der har været lavet antropologiske undersøgelser af Knud af flere omgange, netop for at se, om denne historie om, hvordan han bliver dræbt, som Elnoth beskriver den, nu er rigtig. Og det, man kan sige, er, at hans kranie er blevet knust. Måske med en sten, måske med noget andet. Derefter er han formentlig faldet om, og så er han blevet stukket med et sværd i maven i underlivet. Og det er det, der simpelthen har givet ham døden. Det her med, at han lægger sig ned ved alteret med armene spredt ud til siden, er måske mere en beskrivelse af, hvordan man betragter Jesus som død. Der er nogle ting fra Biblen, som Elnoth nok har digtet ind i historien. Det kan vi ikke helt sige. Men han er dræbt i Albani Kirke, og det er gået voldsomt for sig. Det er der ingen tvivl om.

Jeanette: Hvem var det? Ved vi, hvem der dræbte ham? Altså, hvem førte sværdet?

Mads: Det er jo en hær af bønder, der er fulgt efter ham. Og hvem det præcis er, ved man ikke. Men igen er der nogle ting i disse skriftlige kilder. Der omtales en Piper, som stod i spidsen for det fynske oprør mod Knud. Og Piper bliver beskrevet lidt som Judas også bliver i Bibelen. Altså som én, der egentlig udgiver sig for at være Knuds ven, men sådan set forråder ham i sidste ende.

Jeanette: Så det er jo egentlig noget nyt i vikingetiden. For man dør på slagmarken på, ude for at kæmpe for sit land eller for at erobre. Men her står vi rent faktisk med den sidste vikingekonge, der bliver dræbt af en bonde.

Mads: Og det er det, der er med Knud. Han er sådan en overgangsfigur mellem denne meget barske vikingetid, kampene ude på slagmarkerne, og så middelalderen, hvor kristendommen fylder mere. Hvor den almindelige befolkning måske også kommer mere til udtryk, kan man sige. Han er på mange måder en overgangsfigur.

Jeanette: Det er i hvert fald enormt spændende at vide, at der virkelig har foregået en kamp derinde, som på en måde har haft stor betydning for, hvilken retning landet skulle gå, og hvilken vej man skulle gå. For det, som du siger, med at de er på vej ind i middelalderen... Kan man simpelthen tale om, at danskerne var trætte af at være vikinger?

Mads: Det kan man måske godt, men man kan også tale om, at omverdenen var trætte af vikingerne. De var trætte. Ja, det hænger meget sammen. Det store råderum, som vikingerne havde i starten - hos englænderne, men også andre steder, hvor de drog hen - skyldtes, at de andre samfund simpelthen ikke var forberedte på denne meget mobile, meget slagstærke styrke, som vikingerne havde. Altså der havde man fået omorganiseret sig ude i verden, som man kunne stå imod. Og det vil sige, at på alle mulige måder var det ikke attraktivt at blive ved med at drage på vikingetogter. Det var én ting. Og så den anden side af det: Før man drog på togt, skulle man, som vi har været inde på, samle en stor hær, man skulle indkræve skatter osv. Så man beskattede altså også sin egen befolkning meget hårdt. Så man kan sige, at både udefra - hvor man var forberedt på vikingerne, og det ikke var så attraktivt at tage ud og ikke så nemt at erobre noget - og indefra blev man altså presset af, at man hele tiden skulle skaffe ressourcer til at drage ud. Derfor har du nok ret i, at man sgu blev lidt trætte af det, også internt.

Jeanette: Så den sidste vikingekonge, vi har i Danmark, drømte stort. Men det endte jo sådan set med at være et mareridt for ham?

Mads: Det kan man sige. Men til gengæld blev han på mange måder en gevinst for sin halvbror Erik Ejegod, der blev hans efterfølger.

Jeanette: Ja, det er jo nemlig det. Det fortsætter. Han havde jo mange søskende og også mange brødre. Hvem er det, der tager over efter ham? Du siger, at det er Erik Ejegod?

Mads: Ja. Da Knud flygter ind i Albani Kirke, siger man, at han har et følge på 17 mand med sig. Alle bliver dræbt på nær én, og det er Erik Ejegod, hans halvbror, som flygter, men som senere altså bliver konge i Danmark.

Jeanette: Det her med, at det fejlslagne togt til England jo aldrig kom afsted, må også have været vildt pinligt på én eller anden måde. At samle så stor en flåde og så ikke formå at komme ud af Limfjorden med dem. Men det, der egentlig kunne være ret så pinligt og en katastrofal ledelsesbeslutning for kongefamilien, vender de efterfølgende til deres egen fordel.

Mads: Det kan man sige. Der kommer en periode med en anden konge, Oluf Hunger, hvor tingene går rigtig skidt. Sådan beskriver kilderne det i hvert fald. Og så kommer hans halvbror, Erik Ejegod, til magten nogle år senere. Og det er helt rigtigt: Han vender denne situation med Knud til noget positivt.

Jeanette: Hvad er det, han gør?

Mads: Noget af det første, han gør, er, at han får gjort Knud til paveligt udpeget helgen. Og Knud bliver dermed Danmarks første royale helgen. I og med at han bliver helgen, i og med at han er i direkte slægt med Erik Ejegod, så får Erik Ejegod også kirkens eller Guds lys til at skinne på ham som regent. Det vil sige, at han styrker sin position meget markant. Og det med at få gjort Knud til helgen er en lang proces, hvor Erik virkelig tænker strategisk, kan man sige. Han får hentet engelske munke og får oprettet et særligt kloster, hvor de sidder: Sankt Knuds Kloster, som det hedder, som er knyttet til Sankt Knuds Kirke og hele kirkeområdet dér. Der sidder man og opretter den første skriftlige danske kultur, kan man sige, og får blandt andet beskrevet, hvor god en konge Knud var. Altså at sætte et rigtig positivt lys omkring ham. Og det er jo noget, der skinner videre på Erik Ejegod.

Jeanette: Så han var smart.

Mads: Han var smart.

Jeanette: Jeg kan sige, at Elnoth skriver om de danske udsendinge, der vender hjem fra paven i Rom med nyheden om Knuds helgenkåring: "Alle stormændene blev glade. Bisper og klerke priste det som en lykke. Hele almuen glædede sig med og udbrød i høj jubel, som om der var kommet budskaber om ny fred. Og nu da de vantros tvivlen var slået ned og bragt til tavshed, og da de troendes fromhed hævede hovedet og var blevet styrket, byggede man kirker, der skulle vies til hans martyriums ære." Den får ikke for lidt.

Mads: Den får ikke for lidt. Knud han bliver dræbt i Albani Kirke, som vi er inde på. Det er en trækirke på dette tidspunkt. Der bliver han dræbt, og i første omgang bliver han placeret inde i denne kirke. Men man er også i gang med at bygge en ny stenkirke lige ved siden af Albani Kirke, en ny domkirke. Den indvier man så til Knud, og den kommer til at hedde Sankt Knuds Kirke. Det er en meget stor kirke, hvor Knud bliver flyttet over og placeret ved alteret. Der bliver han et samlingspunkt, et valfartsmål og er med til at sikre, at Odense faktisk vokser og bliver det, man senere i middelalderen kalder en række klostre og kirker. Men en by i modsætning til det modsatte, en by med nogle få klostre og kirker, kan man sige. Odense bliver en valfartsby. Odense bliver en meget kristen by.

Jeanette: På grund af Knud.

Mads: Ja, han bliver virkelig en faktor, som fylder rigtig meget. Folk valfarter til. Der ligger hele dette skelet i dette fantastiske skrin. Der bliver afholdt Skt. Knuds markeder, der bliver afholdt processioner, hvor man bærer dette skrin rundt i byen osv. Så det er noget, der virkelig bliver en vækstfaktor for Odense.

Jeanette: Har det været sådan, at der er kommet pilgrimme for at se? At det nærmest har været sådan en slags helgensfestival?

Mads: Ja, det er det helt klart. Det er et valfartsmål, som man har haft pilgrimsvandring til. Og i forbindelse med sådan et pilgrimsmarked, skal der jo også være noget, man kan spise og drikke osv. Så det betyder altså, som sagt, denne vækst for Odense bredt set.

Jeanette: Nu er du jo arkæolog og har været med til rigtig mange udgravninger inde i Odense Centrum. Har man fundet Knuds Odense? Altså kan man finde resterne under den belægning, man går på, når man er i centrum af Odense?

Mads: Det har vi lige præcis. Og det er noget af det, der for os, Odense Bys Museer, har gjort, at vi har sat et stort fokus på Knud her over de senere år. Det er fordi, at vi siden 2015 har haft nogle meget store udgravninger inde i det, der var Odenses middelalderlige centrum - lige tæt ved Sankt Knuds Kirke, lige hvor Albani Kirke havde ligget. Den er nu i en ruin og ligger under jorden. Men i det område har vi haft nogle kæmpestore udgravninger, hvor vi dels har fundet spor af de huse, som folk har boet i. Vi har fundet spor af kirkegårdene omkring både Sankt Knuds Kirke og Albani Kirke, og vi har fundet disse vej-strøg, som har bundet byen sammen. Og det, som vi bl.a. har kunnet se, er, at i umiddelbar forlængelse af, at Knud han blev helgenkåret omkring år 1100, sker der faktisk en udbygning af byen. Vejen, hovedstrøget, gennem Odense - som er det hovedstrøg, som også er der i dag - bliver udbygget. Pladsen bliver befæstet yderligere osv. Og man kan faktisk udmærket knytte det sammen med disse processionser, der har været med Knud. Der har simpelthen skullet være en bedre infrastruktur, kan man sige.

Jeanette: Så det at få en helgen, en kongelig helgen, til byen var også en god forretning for borgerne i Odense.

Mads: Det var det helt klart. Og når vi kommer lidt længere op omkring 1200-tallet, har vi fundet spor af markedsboder langs denne processionsvej, hovedvej, gennem byen, som er et direkte bevis på, at her har det altså været. Vi har fundet en lille sjov ting i forbindelse med disse udgravninger: Netop i vejbelægningen har vi fundet en lille ædelsten, som faktisk i formen passer fuldstændig til Benedikts skrin, hvor der stadigvæk er nogle guldbelægninger på kisten, men hvor der er et lille hul, hvor sådan en ædelsten kan passe ind. Og der ingen tvivl om, at disse skrin har været beklædt med disse gyldne ting, men også har haft ædelsten og andet sat ind. Og sådan en har vi altså fundet i vejbelægningen. Vi kan jo ikke sige 100 procent at den passer lige til det skrin, men dimensionerne passer i hvert fald. Så det er måske en meget direkte kobling fra skrinene, fra helgenkåringen, og ud til disse vejbelægninger, som vi har gravet frem i Odense.

Jeanette: De har simpelthen vadet rundt med dette skrin til en af disse festivaler, og så er der en sten, der har løsnet sig og er faldet ned i mudderet. Og hundredvis af fødder har trampet rundt i mudderet, og så er sådan en lille fin ædelsten blevet væk.

Mads: Ja, præcis. Det er i hvert fald en meget sandsynlig tolkning. Det er faktisk lidt svært at sige, hvad den direkte ellers skulle komme fra.

Jeanette: Det er sjovt. Knud ender med at dø i Odense, og det er jo egentlig allerede i vikingetiden en ret betydelig by. Hvornår opstår Odense egentlig?

Mads: Det er netop noget, vi har forsket rigtig meget i over de senere år på Odense Bys Museer. Dels har man Odenses dåbsattest, som er første gang Odense nævnes på skrift. Den er fra 988 og er et kejserligt brev, hvor man beskriver, at Odense har domkirke og biskopper osv. Man må regne med, at det er en by af en vis størrelse. Og der har vi været nede at forske i kilderne og se, hvor langt man så kan trække det tilbage bag om det årstal. Det, vi ved om Odense, er, at selve navnet 'Odense' kommer af 'Odins Vig'. En vig er et helligt sted, og det er til hovedguden Odin. Og det sted, Odins Vig, har vi sådan set også lokaliseret, tror vi nok.

Jeanette: Har I det?

Mads: Det har vi faktisk. Det er stadigvæk lidt på gisningspunktet. Men det er sådan et offersted, kan man sige. Et større hul i jorden, hvor man har smidt en masse brændte ben, dyrekogler og andet, i. Og det ligger lige ved det naturlige overfartssted over Odense Å. Det ligger helt nede mod Odense Å, et meget strategisk sted i byen. Så da Knud bliver dræbt, har Odense i århundreder været en egentlig by. Måske startende i slutningen af 700-tallet, men i hvert fald omkring år 900, mener vi, at det har været en egentlig vikingeby. Og der er det efterhånden, at man i slutning af 900-tallet får bygget kirker på i den østlige del af centrum og senere dette kirkelige centrum. Særligt efter Knud han dør og Odense bliver denne meget kristne by, der vokser dette store kirkelige centrum. Man kan sige, at hvor Knud i sit tidlige liv som viking, som denne seje kriger og barske fyr, bliver han - i hvert fald efter sin død beskrevet som - denne meget fromme mand. Han er ligesom en overgangsfigur mellem vikingetiden og middelalderen.

Jeanette: Tror du, Knud kunne genkende sig selv i disse beskrivelser af denne meget fromme mand?

Mads: Der er ikke meget, der tyder på det. For han var netop viking. Han var i vikingelære, som vi har snakket om, da han var ung. Han har lært at kæmpe og slås. Det er der ingen tvivl om. Han kunne bruge våben. Vi ved også, at han var en ret skrap statsadministrator, der indkrævede hårde afgifter fra sin befolkning. Så så from tror jeg måske ikke, han har været.

Jeanette: Så er det hans halvbrors konstruktion?

Mads: Det må vi nok sige. Jeg ved ikke, om man kan kalde Knud for en sejrherre, når nu han bliver dræbt på så frygtelig vis, men hans bror er jo i hvert fald måske sejrherren, der beskriver historien.

Jeanette: Det er meget god bror at have egentlig til lige at børste ens image af.

Mads: Det er der ingen tvivl om.

Jeanette: Men hvad siger beskrivelsen af Knud om vores måde at bruge historien på?

Mads: Erik Ejegods måde at bruge historien på var jo helt klart det med at sætte et meget positivt lys på sin slægt, altså her: Knud. Så han får hele denne fromhed og godhed omkring sig. Alt, hvad han gør, er jo fantastisk, kan man sige. I andre kilder - de islandske sagaer, blandt andet, som er skrevet nogle århundreder senere, men som mere skal ses i lyset af en historie, hvor man fra Islands side med stormændene gerne ville gøre et oprør mod en kongemagt, der kom ind udefra og dominerede - beskrives han mere som en hård person og en barsk person. Så der prøver man at vinkle historien på en anden måde, fordi man har nogle andre præmisser, man vil arbejde ud fra.

Jeanette: Vi har også nogle andre kilder til ham, som giver en beskrivelse. Denne fromme død, som han får med et spyd, der ryger ind gennem et vindue... Var der i det hele taget vinduer i den gamle trækirke, I har fundet?

Mads: Det ved man ikke. Det er en mulighed, men det er også en mulighed, at der ikke har været det. Andre steder beskrives det som om, at han får en sten i baghovedet, som slår ham omkuld.

Jeanette: Hvad passer bedst med de knogler, du har liggende nede i krypten?

Mads: Han har hvert fald fået et hårdt slag i baghovedet. Det er der tvivl om. Om det er en sten, der er blevet kastet ind gennem ruden, som nogle kilder beskriver det, eller som andre siger, et spyd, som du nævner. Men det kan også være et sværdhæfte eller andet, der har banket ham ned. Så han er blevet slået omkuld. Nogle har så beskrevet det som et spyd - det giver jo noget drama og nogle fine historier. Andre er mere primitive: Jamen, det er bare en sten eller et eller andet, der har banket ned. Tilsvarende med det her om, at han har lagt sig ned på alteret og bredt armene ud og bare har taget imod - nærmest som Jesus, kan man sige... Der er der andet, der tyder på, at han først er blevet slået ned, faldet omkuld og så har fået et sværd i maven. Altså sådan lidt mere som en almindelig viking nu ville dø.

Jeanette: Ja, og er faldet ud med armene ud til siden.

Mads: Ja, måske.

Jeanette: Men fik kirken noget ud af at beskrive Knud på denne måde?

Mads: Kongen og kirken var jo på denne tid tæt forbundne. Og på den måde kan man sige, at kirken bestemt også fik noget ud af det hele. Beskrivelsen af Knud som helgen og ham som et stort valfartsmål gjorde jo at kirken virkelig voksede som institution i byen. Man fik Knudsklostret, men man fik også andre kirker i byen. Man fik andre klostre osv. Så det blev virkelig denne hellige by. Der kunne kirken måske indkræve mere tænde og andet, så den voksede og blev en magtfaktor. Og i Odense opstår der simpelthen sådan et helt kirkeligt område i den ene del af byen. Den oprindelige by, vikingebyen Odense, vokser op i det, der i dag er den vestlige del af centrum. Hvorimod dette kirkelige center bliver bygget tæt på den østlige side med Albani Kirke, senere med Sankt Knuds Kirke, muligvis med en bispegård også, med kirkegårde omkring osv. Det er altså noget, der optager et meget stort område. Og så var der andre kirker og klostre rundt i byen. Så kirken bliver virkelig en markant faktor. I Odense får dette med Knud helt klart

en meget stor, positiv betydning for kirken. Og det gør det jo antageligt også på landsplan.

Jeanette: Når du forsker i Odenses fortid, og I allerede er kommet langt, hvad kunne du så allermest tænke dig at finde fra Knuds Odense eller tiden lige efter? Hvad er det for et spørgsmål, som du har i dit hoved, du gerne vil have løst?

Mads: Noget af det, vi rigtig gerne vil finde i Odense, og har været på jagt efter i mange år, er kongsgården. Kongsgården, hvor Knud flygtede ind, før han flygtede videre ind i Albani Kirke. Og vi har en meget kraftig formodning om, at den må ligge ganske tæt på Skt. Knuds Kirke, altså den nuværende domkirke i Odense. Men der er sket så mange ting i Odense. Den er "desværre" blevet byudviklet ganske tidligt. Det vil sige, at disse meget systematiske arkæologiske undersøgelser, som man laver i dag, har man ikke rigtig haft mulighed for at lave alle steder. Tidligere snakkede vi om disse meget store byomdannelsesprojekt, som vi aktuelt har kørt, hvor vi har lavet undersøgelser. Men lige præcis i det område, hvor vi har bedst tiltro til, at kongsgården ligger der, har vi desværre ikke kunnet lave det helt store. Men at kunne finde den, ville være fedt.

Jeanette: Hvor præcis er det henne? Er vi under Magasin i Odense? Skal vi rive Magasin ned, eller er det Rådhuspladsen, der skal ryge, eller hvad er det, I tænker? Hvis du nu måtte få lov til at fjerne, hvad du ville. Så glemmer vi kommunen og forvaltningen, ikke?

Mads: Ja, lad os gøre det. Det kan godt være, jeg bliver lidt upopulær, hvis jeg fjerner Magasin. Ganske tæt på den nuværende Skt. Knuds Kirke, måske der hvor Historiens Hus ligger i dag, i det område mellem Skt. Knuds Kirke og den svømmehal, der ligger derinde på Klosterbakken. I det område deromkring vil jeg tro, der er bedst mulighed for at finde kongsgården.

Jeanette: I den svømmehal, har jeg dyrket synkronsvømning tilbage i 90'erne. Det er bare en bonus info.

Mads: Så den må vi heller ikke fjerne?

Jeanette: Jo, det må I godt. Det er fint nok. Alt for at finde Knuds kongsgård! Hvordan skulle den se ud, hvis det var? Altså, hvad kigger I efter?

Mads: Det er jo det, der er lidt svært med disse tidlige kongsgårde. For de har antageligt dækket et meget stort område. Hvis man kigger mod Jelling, for eksempel, som er lidt ældre: Et meget stort palisadeindhegnet kompleks med en kirke inde i midten, men med bygninger ude langs palisaden. Det er svært, når man er inde i en by, der er så tæt bebygget, som Odense er i dag, at gå ned og finde disse spor. For man kan sagtens være lige midt i kongsgården og finde ingenting, fordi man er inde i de store tomme arealer, vi også må formode, der har været derinde. Men det er klart, at det, vi skal have fat i, er jo den store bygning, som vi må regne med har stået centralt. Med store, kraftige stolpehuller, der er gravet ned i jorden og andet. Men vi mangler at finde den endnu, i hvert fald.

Jeanette: I må grave videre.

Mads: Det gør vi gerne.

Jeanette: Nu har vi jo snakket rigtig meget om Knud den Hellige, og jeg kender ham jo selvfølgelig, fordi jeg er fra Odense. Og ethvert barn i Odense har jo lært om Knuds historie. Men hvad betyder han for os i dag? Er der overhovedet noget sted, hvor sådan en helgen har betydning, udover hvis man kommer fra Odense og er stolt af det?

Mads: Han er faktisk stadig en fungerende katolsk helgen. Han har stadig et kapel nede tæt ved Peterskirken, for eksempel. Men han er noget, der dyrkes i den katolske befolkning og blandt andet i Spanien, hvor han på universiteterne er den frie hashish' helgen.

Jeanette: Du bliver simpelthen nødt til at forklare mig flere ting med det, du siger lige nu, for det anede jeg faktisk ikke. Hvorfor i Spanien? Og hvorfor cannabis eller hash?

Mads: Spanien er jo langt overvejende et katolsk land. Og når man skal ryge sådan 'en fed' hedder det rør, man ryger ind i simpelthen en canuto, altså Knud på latin.

Jeanette: Det giver totalt meget mening.

Mads: Så han bliver dyrket på den måde. Han bliver udover det også brugt som helgen for parkeringspladser, kan man sige. Så hvis man kører rundt i Spanien i en eller anden storby og ikke kan finde en parkeringsplads, så påkalder man sig Knud.

Jeanette: Altså San Canuto.

Mads: Lige præcis.

Jeanette: Det skal jeg huske.

Mads: Ja, gør endelig det.

Jeanette: Den spanske remse går faktisk: "'San Canuto, San Canuto, aparcamiento en un minuto.'" Jeg håber, at jeg siger det nogenlunde rigtigt. Mit spanske er rustent, for at sige det mildt. Men oversat, betyder det faktisk: "Sankt Knud, Sankt Knud, nu er der én, der kører ud." Jeg vil opfordre alle lyttere til at prøve, om det lykkes. Altså, her i København, hvis man er i bil, kan man i hvert fald godt bruge sådan en remse for at finde bare en lillebitte parkeringsplads. Men det er jo. Altså, det er jo sjovt, at han stadigvæk bliver husket i Spanien alle steder. Men hvis man skal lidt op på den høje klinge, hvad kan vi så egentlig bruge Knuds historie til i dag? Er der noget, vi kan tage ved lære af den? Er der et eller andet, som gør, at den er et spejl, vi kan holde op for vores nutid?

Mads: Jeg synes, at noget af det, vi har snakket om, om hvordan historien bliver beskrevet... Det med bare at tage de nyheder, vi ser i dag, for gode varer. Vi har konflikten med Ukraine og Rusland i øjeblikket, hvor man bestemt kan se, at den ene part skriver en historie, og den anden part skriver en anden historie. Der synes jeg, at dette er et rigtigt godt billede på det, hvor man ser Knud på den ene side - beskrevet som denne meget fromme mand - og på den anden side som måske lidt af en tyrann eller i hvert fald en meget barsk herre. Og der er jo milevidt forskel på de to ting. Og det synes jeg er udmærket lærdom at tage med videre. Man skal lige reflektere en ekstra gang, når man hører de nyheder, der nu kommer, og når man hører de historier, man får fortalt osv. Man er selv nødt til at tage stilling til tingene også.

Jeanette: Det er smukt sagt. Det er præcis det, som jeg også selv har tænkt. At man skal se en historie fra mange forskellige sider. Det er også derfor, at når vi arbejder med

historie og arkæologi, kan vi godt lide at have mange kilder for at forstå bare lidt af det fulde billede. Man kommer jo aldrig tæt på. Vi kommer jo aldrig tæt ind i hovedet på Knud. Hvis bare han havde skrevet en dagbog...

Mads: Ja, det havde været rart. Det er helt klart. Og det er jo problemet her, så tidligt i historien, hvor vi har nogle skriftlige kilder, men primært skal støtte os til arkæologiske kilder. Så er det fragmenter, vi får, som vi kan sammensætte på forskellig vis. Og der er ingen tvivl om, at historieskrivere dengang fortalte deres historie. Men der jo heller ingen tvivl om, at du og jeg som arkæolog og historiker, også beskriver det ud fra vores billede af verden, og hvad vi gerne vil fortælle. Der er så mange forskellige måder at tolke historien på og forstå historien på.

Jeanette: Præcis. Og det er jo heller ikke, fordi det bliver lettere i dag, når man skal udlægge historien. For der er så mange informationskilder den dag i dag. Man har jo jeg ved ikke hvor mange sociale medier, man kan hente nyheder fra. Man har mange forskellige nyhedskanaler. Så det med at filtrere information er jo også svært for os i dag. Så nogle gange kan jeg blive helt misundelig på dengang, man bare skulle læse Elnoths fine bog, og så havde man styr på Knud. Der er der i dag et flow af informationer, der gør, at der bliver stillet endnu større krav til vores kritiske sans.

Mads: Det er der ingen tvivl om. Det er en vanskelig tid på den måde. Og jeg synes virkelig det med Elnoth og de tekster, der er omkring Knud, er et rigtigt godt billede af, hvor forskellige historier man kan fortælle ud fra et ens materiale, kan man sige.

Jeanette: Præcis. Mads, det har været en kæmpe fornøjelse at have dig i studiet i dag. Jeg er blevet meget klogere på, hvem Knud var. Både ud fra hans samtid og hans knogler og også det lys, som eftertiden kastede på ham. Og det politiske redskab, han i virkeligheden var for hans halvbror, som ligesom skulle have gafflet sig en lidt bedre situation, efter at Knud havde proppet en masse skatter ned over sine bønder, havde ladet dem vente i mere end et år oppe ved Limfjorden og gjort dem godt gale. Så i stedet for egentlig at tage det som en byrde og måske i virkeligheden risikere selv at blive afsat - for guderne skal vide, at der var nok sønner at tage af i rækken dernede af - begår han jo egentlig en genistreg. Så i skyggerne har vi Erik Ejegod, som egentlig er det politiske talent, der formår at tage et brugshoved og en tyrann af en bror - vi aner faktisk ikke, om de kunne lide hinanden - som et redskab, fordi han tilfældigvis faldt om med et

knust kranie og et sværd i maven i en kirke. Så greb han simpelthen muligheden, skrev til paven og fik sig Danmarks første kongelige helgen, som derefter fik Odense til at blomstre. Og historien om denne ædelsten i mudderet bliver sådan levende billede for mig om, hvordan de har slæbt disse knogler, som vi har endnu, rundt i mudderet omkring Odense, hvor der har været gang i den. Der har været musik, der har været stegt pattegris og dans og sang og glade dage. Og så har man altså tabt en lille ædelsten, der blev trådt ned. Og så kommer den omhyggelige arkæolog - og det er jo dig, Mads, med din graveske - og finder denne lille puslespilsbrik, der sætter den store historie ind i den helt nære. Det er for mig dér, hvor arkæologien bliver allerfinest. Så tusind tak, fordi du ville komme i dag, Mads Runge. Du er fra Odense Bys Museer, og du er Forsknings- og centerleder dernede. Mit navn er Jeanette Varberg, og du har lyttet til Varbergs Danmarkshistorier. Producerede af Juhl og Brunse for Vores Tid og 24syv. Tilrettelagt og produceret af Luna Lam og Nicolai Sørensen. Redaktør er Lucas Francis Claver. En særlig tak til Mads Runge fra Odense Bys Museer. Find podcasten på www.24syv.dk, www.vorestid.dk eller dér, hvor du normalt finder dine podcasts.

Speaker: Kære lytter. Du har lyttet til et program fra 24syv. Du kan finde meget mere modig, nysgerrig og magtkritisk taleradio på 24syv-app'en. Hent den i App Store og Google Play.